

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

КАРТАЄВ ВОЛОДИМИР ВІКТОРОВИЧ

УДК 230.2

ВІДКРИТИЙ ТЕЇЗМ: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Спеціальність 09.00.14 – богослов'я

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор філософських наук, професор
ЧОРНОМОРЕЦЬ Юрій Павлович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, професор
кафедри богослов'я та релігієзнавства.

Офіційні опоненти:

доктор філософських наук, доцент
ХРИСТОКІН Геннадій
Володимирович,
Університет державної фіскальної
служби України, професор кафедри
філософії, політології та глобальних
міжнародних процесів;

кандидат філософських наук
ГУРА Віталій Олексійович,
Українська євангельська семінарія,
академічний декан.

Захист відбудеться 14 грудня 2020 року о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул. Пирогова,9.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул.Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 12 листопада 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. Б. Остащук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Термін «відкритий теїзм» з'явився відносно недавно – в 1990-х рр. Він почав широко використовуватися завдяки групі богословів і філософів (Кларк Піннок, Річард Райс, Джон Сандерс, Вільям Хаскер, Девід Бесінджер), які написали книгу «Відкритість Божа» (1994). Ця колективна монографія отримала помітний резонанс у євангельському світі Північної Америки. У 1995 р. журнал «Christianity Today» в рубриці «книга року» присудив книзі «Відкритість Божа» восьме місце. Стосовно ідей, висловлених у монографії, розгорілися гарячі суперечки: писалися статті та книги «за» і «проти», хтось звинувачував відкритих теїстів в ересі, хтось захищав їх, звісно ж, створювали апології і самі відкриті теїсти. І хоча зараз у дискусії про відкритий теїзм немає тієї крайньої гостроти, яка була в останньому десятилітті ХХ ст. і в першому десятилітті століття ХХІ-го, тема все ще залишається гостро актуальною.

Відкритий теїзм не є абсолютно новою моделлю богословського розуміння провидіння. І хоча богослов'я відкритості не може похвалитися сильним історичним базисом, а ідеї відкритого теїзму ніколи не виступали серйозною загрозою традиційному розумінню природи Бога і Його взаємин зі створеним світом, все ж не можна сказати, що пропонентів відкритої моделі абсолютно немає в історії філософської і богословської думки. Базові положення відкритого теїзму можна виявити у Цицерона (І ст. до РХ) і Порфірія (ІІІ ст.).

У таких середньовічних іудейських та ісламських мислителів як Авраам ібн Езра (ХІІ ст.), Леві бен Гершем (ХІV ст.), Абд Аль-Джаббар (ХІ ст.) також можна зустріти ідеї відкритості Бога. Концепти відкритого теїзму перебувають у такому сильному протиріччі з греко-римським філософським світом, в якому спочатку поширювалося християнство, що їх дуже важко виявити в ранньохристиянській думці. Першим таким християнським мислителем можна згадати Халкіда (ІV ст.). Хоча слід зазначити, що багато хто сумнівається в його приналежності до християнства.

У період Реформації з'являються окремі прихильники ідей відкритості. На думку методистського богослова ХІХ-го ст. Джона Майлі, деякі з ремонстрантів в ХVІІ ст. були пропонентами відкритої моделі провидіння. У ХVІІІ ст. багато методистів трималися ідей відкритого теїзму. Наприклад, Ендрю Рамзі, один із співробітників Уеслі, вважав, що Бог вирішив не знати про наше майбутнє. У ХІХ ст. німецький богослов Ісаак Дорнер написав книгу, в якій критикує класичний погляд на незмінність Божу, він відстоював ймовірнісне знання майбутнього Богом. Біблійний коментатор ХІХ ст. методист Адам Кларк висловлював ідеї відкритого теїзму. Лоренцо Маккейб, методистський богослов кінця ХІХ ст., згадує, що в його час багато методистських богословів трималися переконань, відомих зараз під назвою «відкритий теїзм».

У сучасний період можна відзначити багатьох пропонентів відкритого теїзму. Наприклад, це такі богослови як Теренс Фретейм, Джон Голдінгей, Юрген Мольтман, Пол Фідс, Вінсент Брюмер, Хендрікус Беркхоф, Адріо Кьоніг, Ніколас Уолтерсторф, Гаррі Боєр, Кларк Піннок, Грегорі Бойд, Річард Райс, Джон Сандерс.

Серед філософів можна відзначити Річарда Суінбена, Вільяма Хаскера, Девіда Бесінджера, Пітера ван Інвагена, Джона Лукаса, Артура Прайера, Кіта Уорда.

Дискусія навколо відкритого теїзму переважно пройшла повз увагу християнської спільноти на пострадянському просторі. На російську мову було перекладено книгу відкритого теїста Грега Бойда «Бог можливого», а також кілька його відео-уроків, в яких він пояснює базові положення відкритого теїзму. Це спричинило певну дискусію. Але статей, що критикують відкритий теїзм, також вкрай мало. Дискусія стимулювалася в основному перекладеними з англійської мови статтями, що критикували відкритий теїзм, але вони переважно не відрізняються богословської солідністю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено у межах науково-дослідної роботи кафедри богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова відповідно до наукової теми кафедри «Розбудова академічного богослов'я в умовах освітніх трансформацій в Україні» (U 0117U004903). Окрім того, робота виконана у межах інтегрованої освітньо-дослідницької програми Центру дослідження релігії НПУ імені М.П. Драгоманова «Сучасне протестантське богослов'я», що розробляється і впроваджується спільно з Євро-Азіатською теологічною асоціацією згідно з додатковою угодою №1 до договору про співпрацю між Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова і громадською організацією «Євро-Азіатська теологічна асоціація» від 19 грудня 2015 р.

Мета дослідження полягає в здійсненні критичного аналізу відкритої моделі провидіння, у комплексному аналізі філософії та герменевтики відкритого теїзму.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити такі основні **дослідницькі завдання**:

- дати визначення поняттям «провидіння» в християнському богослов'ї та «концептуальна богословська модель», визначити доцільність побудови богословських моделей; представити критерії оцінки спроможності богословських моделей;
- описати сутність базового відкритого теїзму – мінімальний набір вірувань і переконань, якого повинен дотримуватися кожен відкритий теїст; пояснити каузальну, провиденційну й епістемічну відкритість майбутнього, згідно з цієї теорією;
- дослідити альтернативні моделі розуміння провидіння і критику цих моделей зі сторони відкритих теїстів; описавши відмінні риси відкритого теїзму в порівнянні з іншими моделями тлумачення провидіння, розташувати відкриту модель на концептуальній мапі моделей провидіння, що стосується ступеня Божого контролю і методу передзнання майбутнього;
- проаналізувати філософські передумови, що лежать в основі відкритої моделі провидіння; описати висновки, до яких приходять відкриті теїсти на підставі цих передумов; розтлумачити роль богоцентричності в побудові відкритої моделі; пояснити метафізику триєдності як основу реляційного богослов'я відкритого теїзму; дослідити причини та цілі коригування у

відкритому теїзмі таких божественних атрибутів як простота, незмінність, безпристрасність, вічність, всезнання; прояснити погляд відкритих теїстів на природу часу і відносини Бога й часу; пояснити алетичну й онтичну відкритість; витлумачити три види відкритого теїзму; проаналізувати погляд відкритих теїстів на передзнання майбутніх контингентів; дослідити ступінь провиденційного успіху Бога з точки зору відкритих теїстів;

- розкрити проблематику тлумачення біблійного тексту; описати деякі екзегетичні рішення, які призводять відкритих теїстів до властивих їм моделі висновків; описати герменевтичний підхід відкритих теїстів на прикладі Грега Бойда та Джона Сандерса.

Об'єктом дисертаційного дослідження є відкритий теїзм як модель розуміння провидіння Божого.

Предметом дослідження є філософія і герменевтика відкритого теїзму.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Дисертаційне дослідження має міждисциплінарний характер і виконане на межі сучасного протестантського богослов'я та аналітичної філософії. При написанні дисертаційного дослідження застосовано загальнонаукові принципи аналізу релігійних явищ та процесів і принципи сучасного богослов'я – об'єктивність, неупередженість, позаконфесійність, цілісність, світоглядного та методологічного плюралізму. Для вирішення завдань, поставлених у дисертаційній роботі, використовується низка основних методів: системного богословського та філософського аналізу, компаративного вивчення, когнітивний підхід до аналізу мовних явищ. У дисертаційній роботі також використані такі загальнонаукові методи: опис, узагальнення, аналіз та синтез. Суттєвим концептуальним підґрунтям є праці таких дослідників: Алан Рода, Томас Флінт, Томас Белт, Уільям Лейн Крейг, Теренс Тіссен.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше на пострадянському просторі здійснений комплексний критичний аналіз відкритого теїзму. У межах дисертації здійснено дослідження філософських передумов та висновків відкритої моделі провидіння, а також герменевтичних підходів, які застосовуються пропонентами теології відкритості.

У дисертаційному дослідженні сформульовані окремі положення, які відрізняються науковою новизною і виносяться на захист.

Вперше:

- визначено базовий відкритий теїзм як богословську систему, яка утверджує в широкому сенсі класичний теїзм, несумісність каузальної і провиденційної відкритості з епістемічною визначеністю та закритістю майбутнього, а також епістемічну відкритість навіть для всезнаючого Бога;
- проведено компаративний аналіз відкритого теїзму з такими моделями божественного провидіння як кальвінізм, молінізм, армініанство та богослов'я процесу та визначено, що за осмисленням ступеня Божого контролю відкритий теїзм розташовується на континуумі між армініанством і богослов'ям процесу;

- доведено, що, хоча армініанство стверджує божественне передзнання майбутніх лібертаріанських рішень, а відкритий теїзм таке передзнання заперечує на підставі переконання, що майбутні лібертаріанські рішення не можуть бути об'єктом пізнання, ця розбіжність є другорядною щодо більш фундаментальної теологічної спорідненості стосовно способу божественного знання. Це приводить до висновку, що попри значну модифікацію, відкритий теїзм можна назвати частиною богословської родини армініанства;
- досліджено, що попри те, що відкриті теїсти та богослови процесу поділяють переконання про принципову неможливість пізнання майбутніх лібертаріанських рішень, більш фундаментальні розбіжності не дозволяють ототожнювати відкритий теїзм із богослов'ям процесу;
- показано, що відкритий теїзм є у своїй суті богоцентричною моделлю, в якій реляційність розглядається як найбільш фундаментальна реальність, тому що Бог – це безкінечне блаженство спілкування. Все, що стосується відкритого теїзму, а також все, що корегується в інших моделях, – це похідне від ідеї, що Бог є тринітарна любов;
- висвітлено три версії відкритого теїзму: 1) добровільне обмеження передзнання, 2) вимушене обмеження передзнання, 3) динамічне передзнання. Встановлено, що тільки одна з них міститься в межах християнської ортодоксії – динамічне передзнання. Це версія, яка заперечує значення істини майбутніх подій (алетична відкритість) на підставі каузальної, провіденційної та онтичної відкритості майбутнього;
- проаналізовано герменевтичний підхід Грега Бойда і виявлено, що цей богослов застосовує так звану буквальну герменевтику. Уривки текстів, які стверджують відкритість Бога, слід сприймати в їх прямому значенні, якщо тільки цей сенс не є безглуздим і ці фрагменти не містяться у поетичному корпусі біблійної літератури;
- розкрито герменевтичний підхід Джона Сандерса і виявлено, що для тлумачення Писання він застосовує досягнення когнітивної лінгвістики. Втілена герменевтика, дослідження концептуальних метафор та культури приводять Сандерса до висновку, що відкритий теїзм є цілком виправданим прочитанням Писання.

Уточнено:

- положення, що модифікація відкритими теїстами класичного погляду на божественне провидіння – це насамперед переосмислення того, який світ створив Бог. Наприклад, твердження, що Бог темпоральний, – це судження не про Бога, а про те, що тільки сьогодні онтологічно реальне. Також твердження, що Бог не знає майбутні вільні рішення, – це переконання не про обмеженість Божого всезнання, а про те, що Бог створив такий всесвіт, в якому таке знання неможливе в принципі.

Набули подальшого розвитку:

- вчення про провидіння Боже як важливий елемент систематичного богослов'я;

- богословські твердження про те, що, розмірковуючи про Боже провидіння, слід застосовувати досягнення сучасної науки (фізики, лінгвістики, психології, філософії тощо).

Теоретичне значення дослідження. В дисертаційній роботі вперше в українському контексті всебічно досліджено теологію відкритого теїзму. Робота може сприяти подальшій дискусії про Боже провидіння, сприяти розумінню різноманіття сучасного богослов'я та його відкритості до світоглядного діалогу в академічному середовищі. Підсумки дослідження можуть бути корисними для створення і систематизації богословських концептуальних моделей. Дисертація дозволяє віднайти нові перспективи для розвитку сучасної української теології та активнішого включення її представників у світові світоглядні дискусії.

Практичне значення дисертації. Дисертація дозволяє оновити дискусії, що точаться в українській богословській протестантській науці стосовно моделей провидіння. Традиційні у останні 30 років дебати між кальвінізмом та армініанством тепер можуть бути зазначити принципових трансформацій, оскільки представлена дисертація показує нові методологічні підходи та надає матеріал для оновлення дискусій. Результати, отримані в ході дослідження, можуть бути використані при викладанні релігієзнавчих, теологічних та філософських курсів у вищих навчальних закладах, а також для підготовки відповідної навчально-методичної літератури.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою роботою автора. Висновки і положення наукової новизни одержані автором самостійно (без співавторів). Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Основні ідеї та положення дисертації були оприлюднені на наукових та науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема: Міжнародній науковій богословській конференції «Богопізнання: Схід—Захід. Догматичні та духовні виміри» (Львів, 2014); Звітній науково-практичній конференції викладачів, докторантів та аспірантів «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (НПУ імені М.П. Драгоманова; Київ, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформація: східноєвропейські виміри» (Острог, 2016); Звітній науково-практичній конференції викладачів, докторантів та аспірантів «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (НПУ імені М.П. Драгоманова; Київ, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформація і сучасний світ» (Одеса, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Біблія і Реформація» (Одеса, 2017); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Реформація: історичний і сучасний контекст» (Херсон, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформація і трансформація суспільства: досвід минулого і виклики сучасності» (Львів, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Методології богословських досліджень: проблеми і перспективи» (м. Київ, 2018); II Міжнародній богословській конференції «Церква і публічна сфера: любов у дії» (Львів, 2019).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковані в п'ятьох статтях в українських фахових наукових виданнях та двох статтях у зарубіжних фахових виданнях.

Структура й обсяг дисертації, послідовність викладу матеріалу зумовлені метою і логікою дослідження та відображають послідовність поставленої мети і завдань. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 195 сторінок, з них 176 – основного тексту. Список використаних джерел налічує 245 найменувань, з них – 218 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету й завдання роботи, об'єкт і предмет, коротко висвітлена історична генеза відкритого теїзму, розкрито теоретичне й практичне значення дисертації.

У **першому розділі «Методологія дослідження відкритого теїзму»** розкриваються основні поняття та концепції, необхідні для аналізу відкритої моделі провидіння, дається визначення відкритому теїзму, розглядаються альтернативні моделі богословського тлумачення провидіння, а також дається огляд значущої в дискусії навколо відкритого теїзму літератури.

У **підрозділі 1.1 «Концептуальна модель провидіння»** визначаються такі поняття як «провидіння» і «концептуальна модель», розглядається мета створення богословських моделей та аналізуються критерії оцінки таких моделей. Під **провидінням** розуміються дії Бога щодо збереження та управління всім творінням. Як творець всього сутнього, Бог має цілі для Свого творіння. Отже, провидіння – це такі дії Бога, які ведуть творіння до Його благих цілей. Під **моделлю** розуміється абстрактне вираження реальності – система, що складається із взаємозв'язаних елементів, що описує предмет вивчення.

Постає питання: **заради чого конструюються богословські моделі** загалом та моделі провидіння зокрема? Можна узагальнити такі відповіді. 1. *Заради полегшення розуміння досліджуваного питання.* Модель – це когнітивний інструмент, що дозволяє структурувати ідеї і впорядкувати знання про предметну сферу дослідження. 2. *Богословські моделі дозволяють узгодити богослов'я і практику.* Ми приходимо до усвідомлення себе і наших життів у контексті концептуальних моделей, набутих у наших християнських традиціях.

Щодо критеріїв **оцінки богословських моделей**, то пропонуються такі. 1. *Згода з біблійним свідченням.* Модель слід оцінювати як на предмет її згоди з основними темами Святого Письма, але також і на предмет того, який герменевтичний підхід використовується в моделі. 2. *Співзвучність із Традицією.* Успішна модель повинна демонструвати значний зв'язок із богословськими моделями минулого. Абсолютна новизна не грає на руку моделі. 3. *Концептуальна врозумливість.* Модель має бути узгодженою і повною, щоб бути успішною. Під узгодженістю мається на увазі внутрішня згода і логічна несуперечливість елементів моделі. Під повнотою розуміється, наскільки повно модель враховує різні сфери

знання, що стосуються до питання вивчення. 4. *Придатність для життя*. Модель є слабкою, якщо неможливо послідовно жити відповідно до цієї моделі. Крім того, модель повинна бути корисною.

У *підрозділі 1.2 «Джерельна основа дослідження»* здійснено аналіз змісту головних монографій і статей, які слугували суттєвому розвитку богословських дискусій про відкритість Бога. Зокрема, розглядаються попередники відкритого теїзму, сучасні виклади відкритої моделі, критики відкритого теїзму та філософська дискусія навколо відкритості Бога.

У *другому розділі «Відкритий теїзм на богословській мапі моделей провидіння»* визначається базовий відкритий теїзм, аналізуються альтернативні моделі провидіння, а також доводиться споріднена приналежність відкритого теїзму до армініанської богословської думки.

Підрозділ 2.1 «Базовий відкритий теїзм» присвячений окресленню того мінімуму богословських переконань і вірувань, який об'єднує всіх відкритих теїстів. **Теїзм.** Відкритий теїзм, як випливає з самої назви, – це теїзм, тобто представниками цієї течії стверджується віра в єдиного особистісного Бога. **Каузальна відкритість майбутнього.** Відкритість відкритого теїзму стосується, перш за все, погляду на майбутнє. Майбутнє не є визначеним повністю. Майбутнє каузально відкрите в момент t щодо стану речей X і майбутнього моменту t^1 , якщо при наявності всього, що існує в момент t , дійсно можливо, що $\langle X$ відбудеться в момент $t^1 \rangle$, і що $\langle X$ не відбудеться в момент $t^1 \rangle$. **Провіденційна відкритість майбутнього.** Майбутнє провіденційно відкрите в момент t щодо стану речей X і майбутнього моменту t^1 , якщо на момент t , або в передчасній вічності не визначено дієво і ефективно, що $\langle X$ відбудеться в момент $t^1 \rangle$, і $\langle X$ не відбудеться в момент $t^1 \rangle$. Бог є тією особистістю, яка може визначати майбутні події. Але Він вирішив не визначати майбутнє повністю. В межах параметрів, заданих Богом, майбутнє є багатоваріантним. Каузальна і провіденційна відкритість майбутнього пояснюються тим фактом, що Бог вирішив створити деяких істот із лібертаріанською свободою волі. **Епістемічна відкритість майбутнього.** Майбутнє епістемічно відкрите для особистості S у момент t щодо можливого стану речей X , якщо особистості S в момент t невідомо, що $\langle X$ відбудеться в момент $t^1 \rangle$, і що $\langle X$ не відбудеться в момент $t^1 \rangle$. Відкриті теїсти переконані, що каузальна і провіденційна відкритість логічно несумісні з епістемічною закритістю. Це означає, що майбутнє є епістемічно відкритим навіть для Бога.

У *підрозділі 2.2 «Альтернативні моделі провидіння»* коротко описуються моделі провидіння, з якими відкрита модель перебуває в діалозі, а також критика цих моделей з боку відкритих теїстів. Порівняння конкуруючих моделей допомагає 1) зрозуміти, чим є і чим не є відкритий теїзм, 2) оцінити, наскільки відкритий теїзм гармоніює з християнською традицією. Порівняння проводиться на підставі двох елементів моделі: по-перше, це ступінь Божого провіденційного контролю, а по-друге, це механізм Божого передзнання. Порівнюються 5 моделей: кальвінізм, молінізм, армініанство, богослов'я процесу і відкритий теїзм. Доведено, що відкритий теїзм розташовується на континуумі між армініанством і богослов'ям процесу. Що стосується того, яким чином Бог контролює всесвіт, то в кальвінізмі

стверджується, що Бог завжди діє результативно. У богослов'ї процесу Бог завжди переконує. У молінізмі, армініанстві й відкритому теїзмі Бог іноді діє результативно, іноді переконує. Стосовно масштабу контролю, то в кальвінізмі й молінізмі Бог зумовлює всі деталі творіння – детальне провидіння. В армініанстві, відкритому теїзмі й богослов'ї процесу Бог не зумовлював вільні рішення Його створінь – загальне провидіння. Щодо передзнання, то в кальвінізмі, молінізмі й армініанстві Бог абсолютно знає про те, що станеться в майбутньому. У відкритому теїзмі і богослов'ї процесу Бог знає абсолютно тільки минуле і сьогодення. Знання майбутнього пробабілістичне. Стосовно методу Божого знання про контингентні події у всесвіті, в кальвінізмі й молінізмі передвизначення логічно передують знанню – Бог знає, тому що зумовлює. У армініанстві, відкритому теїзмі й богослов'ї процесу контингентні події логічно передують Божому знанню – Бог знає, тому що подія відбувається.

У *підрозділі 2.3 «Відкритий теїзм як частина армініанської богословської родини»* доводиться суттєва причетність відкритого теїзму до армініанської траєкторії богословської думки. Хоча армініанство стверджує божественне передзнання майбутніх лібертаріанських рішень, а відкритий теїзм таке передзнання заперечує на підставі переконання, що майбутні лібертаріанські рішення не можуть бути об'єктом пізнання, ця розбіжність є другорядною щодо більш фундаментальної теологічної спорідненості стосовно способу божественного знання. Боже знання майбутніх контингентів в армініанстві, як і у відкритому теїзмі, логічно залежить від цих контингентів. Тобто можна сказати, що і в армініанстві є логічний момент, коли Бог не знає, як буде реалізовано той чи інший контингент.

Третій розділ «Філософія відкритого теїзму» присвячений критичному аналізу філософського підґрунтя відкритого теїзму.

У *підрозділі 3.1. «Засади філософії відкритого теїзму»* перш за все проаналізована метафізика Триєдності й любові як відправний пункт філософської думки відкритого теїзму. Аналіз філософії відкритого теїзму доводить, що контролюючим центром, від якого залежать всі інші частини богословської системи відкритого теїзму, є розуміння Бога як триєдиного спілкування любові. Всі інші філософсько-богословські погляди відкритих теїстів є логічним похідним від переконання, що Бог є тринітарна любов. Необхідність у корегуванні інших моделей випливає з думки, що інші моделі не цілком відповідають одкровенню про любов. Фраза «Бог є любов» описує відносини між Богом і людиною тільки у вторинному сенсі. Любов перш за все – це базова характеристика божественної реальності. Це те, чим Бог є без створіння. Реляційність є сутнісним аспектом Бога. Таке розуміння Божої триєдиної любові дуже важливе для усвідомлення різниці між відкритим теїзмом і богослов'ям процесу. Претензія богословів процесу до класичного теїзму полягає в тому, що Бог класичного теїзму не має справжніх відносин. Трансцендентний Бог без всесвіту позбавлений соціального елементу в Своєму божественному існуванні. Такий Бог не живе повноцінним життям. Ось чому богослови процесу вводять у свою модель онтологічний зв'язок між Богом і творінням. Відкритий теїзм наполягає на тому, що насолода соціальним існуванням повністю реалізована в нескінченному блаженстві спілкування любові між Отцем,

Сином і Духом Святим. Богу не потрібен всесвіт, щоб жити повноцінним життям. Навпаки, це творіння пояснюється надлишком божественного життя і любові.

Розкривається і критикується ідея про те, що Трійця є сутнісно темпоральною. Деякі відкриті теїсти стверджують, що події, про які свідчить біблійна оповідь, дії Бога в історії, висловлюють внутрішню природу божественної реальності. Бог переживає час і послідовно взаємодіє з творінням у часі. Якщо це дійсно так, то це означає, що така темпоральна інтерактивність між Богом і творінням відображає внутрішню реальність божественного життя. З цього випливає, що ідеї про Божу простоту, незмінність, безстрашність тощо невірні описують божественну реальність. Таке розуміння триєдиного існування Бога має низку слабкостей. Насамперед, сутнісна темпоральність передбачає існування нескінченної кількості минулих подій (ментальних станів Бога, реляційних переживань тощо), що є логічно абсурдним.

Розкривається розуміння любові як мети творіння. Фраза «Бог є любов», з одного боку, обмежує наше розуміння природи Бога, а з іншого – наше розуміння природи творіння і Божих цілей для нас. Відкриті теїсти вірять у творіння ex nihilo. З цієї віри випливає кілька висновків. 1. Радикальна різниця між Творцем і Його творінням. 2. Боже творіння не обов'язкове і контингентне. Бог не потребує світу, але захотів, щоб світ існував заради того, щоб придбати для себе людей, які братимуть участь у Його триєдиній любові і відображатимуть її красу. Світ створений із любові і для любові. Бог любить творіння і бажає бути улюбленим Своїм творінням. 3. Бог встановлює правила гри. Бог одноосібно і вільно встановлює параметри, які характеризують створений Ним всесвіт. Правила гри, встановлені Богом, згідно з відкритими теїстами, підпорядковані початковій меті для творіння – бажанню Бога розділити з творінням блаженство спілкування любові, яке завжди було в Трійці. Бог створює майданчик, на якому таке спілкування можливе.

Розглядаються параметри Божого творіння. Вільна воля розглядається як один із найважливіших параметрів Божого творіння. Для відкритих теїстів істоти, здатні брати участь у любові Трійці, повинні володіти лібертаріанською вільною волею. Вільний у лібертаріанському сенсі вибір каузально не детермінований попередніми подіями або станами. Перша умова любові: вона повинна бути вільно обрана. Любов не може бути з примусу. Справжня здатність і можливість переживати любов передбачає, що розумні істоти повинні мати здатність і можливість відкидати цю любов. Це є певний ризик, на який йде Бог. Рішення створити світ із вільними істотами накладає логічні обмеження на Творця. Якщо Бог вирішив створити світ, де справжня любов можлива, значить він не створив світ, в якому Його воля гарантовано виконується. Творіння було актом самообмеження. Створення людей, що володіють справжньою свободою, є проявом смирення і жертви збоку Бога Творіння – це Божий кенозіс.

У *підрозділі 3.2 «Інтерпретація Божих атрибутів у філософії відкритого теїзму»* аналізується, як ідея реляційної Трійці змушує відкритих теїстів модифікувати деякі з атрибутів Божих, які постулюються в класичному християнському теїзмі. Це стосується таких атрибутів як простота, незмінність,

безпристрасність, вічність і всезнання. Перш все пояснюється незмінність Бога за відкритим теїзмом. У своєму благодатному прагненні вилити повноту триєдиного блаженства на інших, Бог відкриває себе для творіння. Це означає, що хоча Бог є абсолютно незмінним у природі і характері, Він переживає зміни в своїх взаєминах зі світом. Бог впливає на творіння і дозволяє творінню впливати на себе. В цьому і є сенс справжнього спілкування, на думку відкритих теїстів. Розкривається, чим є «Божа безпристрасність», згідно з відкритим теїзмом. Для впливу зі сторони творіння відкрите і емоційне життя Бога. Відкриті теїсти сприймають серйозно свідоцтво Писання про те, що Бог любить, співчуває, гнівається, сумує тощо і тому заперечують повну безпристрасність Бога. Якщо деякі з відкритих теїстів постулюють повну пристрасність Бога, інші вважають, що Боже триєдине блаженство жодним чином не може бути потривожене зовнішнім впливом, однак, вступивши у відносини зі світом, Він набуває досвід нових емоцій, присутність яких логічно не суперечить блаженству Бога в Самому Собі. Розглядаючи тему «Бог і час», представники відкритого теїзму пропонують «презентизм», теологію подієвості. Реляційність, на думку відкритих теїстів, передбачає здатність змінюватися, а зміни передбачають темпоральність. Бог занурений в історичний процес і переживає зміну подій. Оскільки всесвіт є майданчиком для справжнього спілкування, Бог створив такий всесвіт, в якому подієвість є онтологічною реальністю. Відкриті теїсти є А-теоретиками. Навіть для Бога реальний тільки момент сьогодення. Минулого вже немає, майбутнього ще немає. Ось чому, згідно з відкритою моделлю, майбутнє частково відкрите, тобто складається з можливостей.

Відкриті теїсти сповідують багатоваріантність розвитку історії. Важливою для відкритого теїзму є тематика розуміння Божого передзнання. Є три види відкритого теїзму. У філософськи найсильнішій версії, а також у найпоширеніший утверджуються п'ять видів відкритості майбутнього: 1) каузальна, 2) провіденційна, 3) онтична, 4) алетична, 5) епістемічна. Каузальна і провіденційна відкритість пояснюється тим фактом, що Бог наділив істот свободою волі. Відкриті теїсти погоджуються з теологічними фаталістами про те, що логічно неможливо передбачити вільні в лібертаріанському сенсі вчинки. Оскільки майбутнє не детерміновано в своїй повноті попередніми умовами або божественним передвизначенням, адже майбутнє не має онтологічної реальності, оскільки не існує істинних тверджень, що описують майбутнє, отже, майбутнє неможливо знати навіть для Бога. Боже знання збігається з реальністю, тому Він знає майбутнє як відкрите. Щодо провіденційного успіху, то на думку відкритих теїстів, ймовірнісні знання майбутнього не ставлять Бога в невігідне в провіденційному сенсі становище. Оскільки Бог наділив істот свободою волі, Він не може гарантувати, що Його воля завжди буде виконуватися. Проте Він здатний досягти своїх остаточних цілей, використовуючи свою неперевершену мудрість і нескінченні ресурси. Бог завжди знає всі можливі варіанти розвитку подій, Він досконало знає в кожен момент ступінь ймовірності розвитку того чи іншого історичного сценарію й абсолютно готовий до кожного з них. Крім того, відкриті тексти не позбавляють Бога здатності одноосібно втручатися в історичний процес заради того, щоб скорегувати хід історії.

Четвертий розділ «Герменевтика відкритого теїзму» присвячений аналізу герменевтичних підходів відкритих теїстів.

У *підрозділі 4.1. «Основні екзегетичні рішення»* розглядаються екзегетичні рішення, на підставі яких відкриті теїсти корегують традиційний погляд на провидіння Боже. На їхню думку, відкритий теїзм – це передусім біблійний виклик класичному теїзму. А Писання свідчить про те, що Бог шкодує, змінює свої рішення у відповідь на вплив зі сторони творіння, Він не знає в точності, як вчинять істоти, наділені свободою волі, Він випробовує людей, щоб дізнатися, як вони вчинять, Він знає майбутнє як частково відкрите, розвиток деяких подій є неочікуваним для Бога.

У *підрозділі 4.2. «Герменевтика Грега Бойда і пряме значення тексту»* проводиться критичний аналіз буквального герменевтичного підходу Грега Бойда. Найбільш характерна риса герменевтики Бойда – це буквальна інтерпретація тексту. Він вважає, що уривки, в яких Бог зображений як Той, Який кається, змінює рішення, шкодує тощо, слід тлумачити так само, як і уривки, в яких йдеться про те, що Бог думає або любить, – тобто буквально. Він бачить у Писанні два мотиви – детермінізму і відкритості. Бойд, на відміну від класичних богословів, відмовляється надавати перевагу одному мотиву перед іншим на підставі позабіблійних критеріїв. Автор кидає виклик класичному підходу до тлумачення Біблії, вказуючи на те, що класична інтерпретація часто зумовлена філософськими переконаннями або впливом традиції. Яким чином Бойд узгоджує ці два мотиви? Для нього ці два мотиви означають, що майбутнє певною мірою зумовлене і відоме Богу як таке, якоюсь мірою відкрите і відоме Богу як таке. Для того, щоб відрізнити буквальні тексти від антропоморфних, Бойд пропонує два критерії – безглуздість й жанру. Якщо опис Бога не є безглуздим, якщо він не міститься в поетичній частині Біблії, немає підстав для того, аби не сприймати його в його прямому значенні. Що стосується першого критерію, то мається на увазі, що, наприклад, безглуздо тлумачити образ Бога як одруженого чоловіка буквально. Можна погодитися з тим, що буквальне тлумачення цього і схожих текстів безглузде, проте складно не помітити, що Бойд пропонує позабіблійний критерій, тому що сам текст нічого не говорить про те, що буквальне його тлумачення є безглуздим. Другий критерій справді має цінність, тому що жанр єврейської поезії рясніє образною мовою, а багато з уривків, в яких Бог передумує, шкодує, не знає досконало майбутнє тощо, перебувають у наративних текстах.

У *підрозділі 4.3. «Герменевтика Джона Сандерса і концептуальні метафори»* аналізується впливове застосування відкритого теїзму у богословській герменевтиці. Герменевтичний підхід Джона Сандерса відрізняється від підходу Бойда. Джон Сандерс вважає розподіл біблійних уривків на буквальні і метафоричні непродуктивним. Замість цього він пропонує використовувати досягнення когнітивної лінгвістики, в якій важливі дві фундаментальні ідеї – втілення і культура. З одного боку, той факт, що ми живемо в тілі, обмежує наше пізнання. Наші когнітивні здібності визначаються особливостями наших тіл. Наше втілення обмежує не тільки наше пізнання, але й те, як Бог передає людині одкровення про Себе. Якщо Бог хоче бути зрозумілим, Йому доведеться говорити з людством людською мовою, яка, у свою чергу, визначається нашою тілесністю. У цьому

контексті дуже важлива ідея концептуальної метафори. Концептуальні метафори використовуються людиною для того, щоб розмірковувати про себе, своє життя, навколишній світ. Це необхідний когнітивний інструмент. Багато метафор у Біблії – це не просто засіб окраси мови, від якого з легкістю можна відмовитися, але концептуальні метафори, за допомогою яких біблійні автори описували Бога і Його відносини зі створеним світом. Такий підхід призводить Сандерса до висновків відкритого теїзму. З іншого боку, різноманітність культур, в яких ми живемо, робить багатоваріантність тлумачень біблійного тексту чимось очікуваним. Християни в різні часи і в різних культурах по-різному тлумачили такі важливі для християнського богослов'я поняття як гріх, відкуплення, суд, спасіння, церква тощо. І хоча абсолютно об'єктивне тлумачення біблійного тексту не можливе, це не повинно приводити нас до крайнього суб'єктивізму. По-перше, існують загальнолюдські культурні фрейми. Незважаючи на різноманітність культур, люди здатні розуміти один одного. Скажімо, представники сучасних культур здатні розуміти авторів із культур давніх. По-друге, тлумачення можуть бути кращими або гіршими, незважаючи на те, що, можливо, не всі погодяться з доведеннями на користь того чи іншого тлумачення. Усвідомлення цього факту, що наші тлумачення обумовлені нашими культурними фреймами, має приводити до епістемологічного смирення й відкритості до інших богословських позицій.

ВИСНОВКИ

За результатами здійсненого дисертаційного дослідження сформульовано такі узагальнюючі висновки, які мають теоретичне і практичне значення.

Враховуючи існування різних версій відкритого теїзму, виявлено, що низка рис об'єднує всіх відкритих теїстів:

- 1) відкритий теїст має бути в широкому сенсі класичним теїстом;
- 2) він повинен вірити, що майбутнє каузально і провіденційно відкрите;
- 3) має бути переконаним, що каузальна й провіденційна відкритість майбутнього несумісні з епістемічною визначеністю і закритістю майбутнього;
- 4) повинен утверджувати епістемічну відкритість майбутнього навіть для всезнаючого Бога.

Можна підсумувати, що таким є богословський мінімум відкритого теїзму.

Доведено, що богословські висновки відкритого теїзму обертаються навколо єдиної осі – Бог є тринітарна любов. Існування Бога в своїй суті визначається неперевершеною інтенсивністю естетичної насолоди, яка характеризує триєдину соціальність Бога. Якщо для богословів процесом остаточним метафізичним фактом є зв'язка Бог-світ, то для відкритих теїстів відносини між Богом і світом асиметричні. Богу не потрібен світ, щоб вирішити проблему неповноцінності божественного життя. Навпаки, відкриті теїсти стверджують, що це творіння пояснюється надлишком божественного життя і любові.

Показано, що устрій всесвіту пояснюється відкритими теїстами Божим бажанням розділити блаженство любові зі своїм творінням. Рішення створити всесвіт заради спілкування любові має метафізичний вимір – Бог повинен наділити

розумних істот здатністю самовизначатися, тобто свободою волі. Творіння істот із значущою свободою волі означає ризик для Бога.

В результаті дослідження розуміння відкритими теїстами атрибутів Божих можемо представити такі узагальнення:

1. Щодо Божої незмінності, то відкриті теїсти постулюють, що Бог незмінний в своїй природі й характері, але змінюється в досвіді. Божа незмінність не може нівелювати реляційний аспект творіння. Бог вступає в справжні стосунки зі створеним світом. Це означає, що не тільки Він впливає на всесвіт. Бог дозволяє творінню впливати на себе. Тому незмінність не може стосуватися досвіду Бога.

2. Стосовно безпристрасності Бога, то це вчення безпосередньо впливає з вчення про Його незмінність. Хоча насолода триєдиним спілкуванням не залежить від світу, Божі емоції відкриті для впливу зі сторони світу.

3. Щодо вічності Бога, то відкриті теїсти утверджують темпоральність Бога, дотримуються однієї з А-теорій часу – теорії презентизму. Темпоральність Бога у відкритій моделі слід розуміти в світлі більш фундаментальної відданості відкритих теїстів реляційному теїзму, згідно з яким Бог створив людей для взаємних відносин любові.

4. У питанні передзнання Бога, то відкриті теїсти утверджують епістемічну відкритість майбутнього навіть для Бога. Це означає, що Боже знання майбутнього пробабілістичне.

Доведено, що відкритість майбутнього пояснюється відкритими теїстами тим фактом, що Бог наділив істот значущою вільною волею, тобто такою, яка дійсно має значення. Ствердження алетичної відкритості майбутнього, тобто відсутності в сьогоденні істин про майбутні вільні рішення, – це єдиний варіант відкритого теїзму, який сумісний з ортодоксальним вченням Церкви.

Досліджено, що відкриті теїсти, з одного боку, погоджуються з висновками фаталізму про те, що передзнання логічно несумісне зі справжніми контингентами майбутнього, а з іншого боку, вони спростовують фаталізм, заперечуючи повне передзнання як специфікатор майбутнього, таким чином, стверджуючи існування контингентів.

Проаналізовано, що попри імовірнісний характер Божого знання майбутнього, відкрита модель може постулювати провіденційний успіх Бога. Іншими словами, Бог може досягти своїх цілей завдяки ряду передумов, які постулюються відкритим теїзмом. У кожен момент часу всезнаючий Бог досконало бачить весь нескінченно складний комплекс намірів, бажань, мотивів, планів, здібностей тощо всіх вільних істот: Він аналізує ту даність, яка доступна для Нього в сьогоденні, і, знаючи всі можливості та ймовірності майбутнього, може ефективно планувати Свої дії, спрямовані для досягнення поставлених Ним цілей для творіння.

Висвітлено герменевтичний підхід Грега Бойда. Найбільш характерна риса його герменевтики – це буквальна інтерпретація тексту. Бойд бачить у Писанні два мотиви – детермінізму і відкритості. Бойд, на відміну від класичних богословів, відмовляється надавати перевагу одному мотиву перед іншим на підставі позабіблійних критеріїв. Він кидає виклик класичному підходу до тлумачення Біблії, вказуючи на те, що воно часто зумовлене філософськими переконаннями або

впливом традиції. Яким чином Бойд примирює ці два мотиви? Для нього вони означають, що майбутнє певною мірою зумовлене і відоме Богу як таке, певним чином відкрите і відоме Богу як таке. Для того, щоб відрізнити буквальні тексти від антропоморфних, Бойд пропонує два критерії – безглуздості й жанру. Якщо опис Бога не є безглуздим, якщо він не міститься в поетичній частині Біблії, то немає підстав для того, щоби не сприймати його в прямому значенні.

Розкрито герменевтику Джона Сандерса, який вважає поділ біблійних уривків на буквальні й метафоричні непродуктивним. Замість цього він пропонує використовувати досягнення когнітивної лінгвістики, в якій важливі дві фундаментальні ідеї – втілення і культура. З одного боку, той факт, що ми живемо в тілі, обмежує наше пізнання. Наші когнітивні здібності визначаються особливостями наших тіл. Наше втілення обмежує не тільки наше пізнання, але й те, як Бог передає людині одкровення про Себе. Якщо Бог хоче бути зрозумілим, то Йому доведеться говорити з людством людською мовою, яка, у свою чергу, визначається нашою тілесністю. У цьому контексті дуже важлива ідея концептуальних метафор, які використовуються людиною для того, щоб розмірковувати про себе, своє життя, навколишній світ. Це необхідний когнітивний інструмент. Численні метафори у Біблії – це не просто засіб прикраси мови, від якого з легкістю можна відмовитися, але вони наділені концептуальністю, за допомогою чого біблійні автори описували Бога і Його відносини зі створеним світом. Такий підхід приводить Сандерса до висновків відкритого теїзму, але із усвідомленням значення концептуальних метафор для герменевтики: через наявність цих метафор богослови не зв'язані певними буквальними значеннями біблійних уривків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Картаєв В.В. Відкритий теїзм як концептуальна модель провидіння // Практична філософія. 2018. № 2 (68): 116-123.
2. Картаєв В.В. Відкритий теїзм, його версії та Божественне передзнання // Практична Філософія. 2019. № 3 (73): 168–74.
3. Картаєв В.В. Відкритий теїзм та Божественна темпоральність // Гілея. 2019. № 146: 73–76.
4. Картаєв В.В. Деякі передумови відкритого теїзму та їх вплив на розуміння незмінності Бога // Гілея. 2019. № 147: 72-77.
5. Картаєв В.В. Відкритий теїзм і герменевтичний підхід Грега Бойда // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. 2019. № 40: 61–70.

Статті в іноземних наукових фахових виданнях:

6. Картаєв В.В. Когнитивная лингвистика, концептуальные метафоры и воплощенная герменевтика Джона Сандерса // *Przegląd Naukowy*. Lublin, 1, no. 64 (2020): 73–90.
7. Картаєв В.В. Открытый теизм как ревизия классической модели Бога и Провидения // *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. Warszawa, no. 59 (2020): 36–39.

АНОТАЦІЯ

Картаєв В.В. Відкритий теїзм: критичний аналіз. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2020.

В дисертаційній роботі проводиться критичний аналіз методологічних, філософських та герменевтичних аспектів відкритого теїзму як концептуальної моделі провидіння. Відкритий теїзм – це ревізія класичної моделі провидіння Божого. Базовий відкритий теїзм утверджує в широкому сенсі класичний теїзм, несумісність каузальної та провиденційної відкритості з епістемічною визначеністю і закритістю майбутнього, а також епістемічну відкритість навіть для всезнаючого Бога. Відкритий теїзм розташовується на континуумі між армініанством і богослов'ям процесу щодо ступеня провиденційного контролю Богом всесвіту.

Доведено, що, попри значну модифікацію, відкритий теїзм можна назвати частиною богословської родини армініанства. Водночас, фундаментальні розбіжності не дозволяють ототожнювати відкритий теїзм із богослов'ям процесу. Показано, що відкритий теїзм є у своїй суті богоцентричною моделлю. Божественне життя – це соціальне життя. Відкритий теїзм намагається виправити, а якщо необхідно, й усунути всі елементи моделі провидіння, які з любов'ю не узгоджуються.

Виявлено, що з трьох версій відкритого теїзму тільки одна перебуває в межах християнської ортодоксії. Це версія, яка заперечує значення істини майбутніх подій (алетична відкритість) на підставі каузальної, провиденційної й онтичної відкритості майбутнього.

Проаналізовано герменевтичний підхід Грега Бойда і виявлено, що він застосовує так звану буквальну герменевтику. Пасажі, які утверджують відкритість Бога, слід сприймати в їх природному сенсі, якщо тільки він не є безглуздим і не міститься у поетичному корпусі біблійної літератури.

Проаналізовано герменевтичний підхід Джона Сандерса і виявлено, що для тлумачення Писання він застосовує досягнення когнітивної лінгвістики. Втілена герменевтика, дослідження концептуальних метафор та культури приводять Сандерса до висновку, що відкритий теїзм є цілком виправданим прочитанням Писання.

Ключові слова: відкритий теїзм, божественне провидіння, аналітична філософія, герменевтика.

АННОТАЦИЯ

Картаев В.В. Открытый теизм: критический анализ. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.14 – богословие. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2020.

В диссертационной работе проводится критический анализ методологических, философских и герменевтических аспектов открытого теизма как концептуальной модели провидения. Открытый теизм – это ревизия классической модели провидения Божьего. Базовый открытый теизм утверждает в широком смысле классический теизм, несовместимость каузальной и провиденциальной открытости с эпистемической определенностью и закрытостью будущего, а также эпистемическую открытость даже для всезнающего Бога. Открытый теизм располагается на континууме между арминианством и богословием процесса, что касается степени провиденциального контроля Богом вселенной.

Доказано, что несмотря на значительную модификацию, открытый теизм можно назвать частью богословской семьи арминианства. В то же время, фундаментальные разногласия не позволяют отождествлять открытый теизм с богословием процесса. Показано, что открытый теизм является по своей сути богоцентричной моделью. Божественная жизнь – это социальная жизнь. Открытый теизм пытается исправить, а если необходимо, и устранить все элементы модели провидения, которые с любовью не согласуются.

Обнаружено, что из трех версий открытого теизма, только одна находится в пределах христианской ортодоксии. Это версия, которая отрицает значение истины будущих событий (алетическая открытость) на основании каузальной, провиденциальной и онтической открытости будущего.

Доказано, что открытые теисты, с одной стороны, соглашаются с выводами фатализма о том, что предугадание логично несовместимо с настоящими контингентами будущего, а с другой стороны, они опровергают фатализм, отрицая полное предугадание как спецификатор будущего, таким образом, утверждая существование контингентов.

Проанализировано, что несмотря на вероятностный характер Божьего знания будущего, открытая модель может постулировать провиденциальный успех Бога. В каждый момент времени всезнающий Бог совершенно видит все бесконечно сложный комплекс намерений, желаний, мотивов, планов, способностей и т.д. всех свободных существ: Он анализирует ту данность, которая доступна для Него в настоящем, и, зная все возможности и вероятности будущего, может эффективно планировать свои действия, направленные на достижение поставленных Им целей для творения.

Проанализирован герменевтический подход Грега Бойда и обнаружено, что он применяет так называемую буквальную герменевтику. Пассажи, которые утверждают открытость Бога, следует воспринимать в их естественном смысле, если только он не является бессмысленным и не находится в поэтическом корпусе библейской литературы.

Проанализирован герменевтический подход Джона Сандерса и обнаружено, что для толкования Писания он применяет достижения когнитивной лингвистики. Воплощенная герменевтика, исследование концептуальных метафор и культуры приводят Сандерса к выводу, что открытый теизм является вполне оправданным прочтением Писания.

Ключевые слова: открытый теизм, божественное провидение, аналитическая философия, герменевтика.

SUMMARY

Kartaiev V.V. Open theism: critical analysis. – Manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of philosophical sciences in the specialty 09.00.14 – theology. – National Pedagogical Dragomanov University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2020.

This dissertation provides a critical analysis of the methodological, philosophical and hermeneutic aspects of open theism as a conceptual model of providence. Open theism is a revision of the classical model of God's providence. Basic open theism affirms, in a broad sense, classical theism, the incompatibility of causal and providential openness with epistemic certainty and closedness of the future, as well as epistemic openness even for the omniscient God. Open theism sits on a continuum between Arminianism and process theology in terms of the degree of God's providential control of the universe.

It has been proven that despite significant modification, open theism can be called part of the theological family of Arminianism. At the same time, fundamental disagreements prevent the identification of open theism with process theology. It is shown that open theism is in essence a God-centered model. Divine life is social life. Open theism tries to correct, and if necessary, eliminate all elements of the providence model that contradicts love.

It was discovered that of the three versions of open theism, only one falls within the confines of Christian orthodoxy. This is a version that denies the existence of the truth about future events (alethic openness) on the basis of causal, providential and ontic openness of the future.

The hermeneutic approach of Greg Boyd is analyzed, and it is found that Boyd applies the so-called literal hermeneutics. Passages that assert the openness of God should be understood in their natural sense, unless this meaning is meaningless, and the passages are not situated in the poetic corpus of biblical literature.

The hermeneutic approach of John Sanders is analyzed, and it is found that Sanders uses the achievements of cognitive linguistics to interpret the Scripture. Embodied hermeneutics, exploration of conceptual metaphors and culture lead Sanders to the conclusion that open theism is a perfectly justified reading of Scripture.

Key words: open theism, divine providence, analytical philosophy, hermeneutics.